

שנת תשל"ו

ישיבת מאה עשרים וחמש

ביום כ"ב בכסליו תשל"ו בשעות 3.00-7.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים איתן, אירמאי, בלאו, בן-חיים, הלקין, מלמד, מלצר, סדן, רוזנטל, רצהבי, שבטיאל, שירמן.
 החברים היועצים אבן-שושן, בן-שמאי, ברוידא, ברמאיר, גולדנברג, ולנשטיין, מייזלש, צרפתי, קלעי, שלו.
 המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
 חברי המזכירות הגב' בהט, קלאר, הא' מדן, בושריה.
 האדונים אברמסון ומורג בחו"ל.

- סדר-היום:** א. דברים לזכר אברהם יעקב ברוור ז"ל.
 ב. על מפעל המפתח הרב-לשוני למונחי האקדמיה - הרצאת הא' איתן ודיון בה.
 ג. אישור המילון למונחי האסטרונומיה השימושית.
 ד. אישור המילון למונחי פיסיקה: חשמל ומגנטיות.

א. הא' בן-חיים: אנו מתכנסים היום לישיבת המליאה הראשונה בשנת תשל"ו בהיותנו מתאבלים על ד"ר אברהם יעקב הכהן ברוור, חבר כבוד של האקדמיה ללשון העברית, שנפטר לעולמו בשבת, ד' בכסליו.
 חברנו ברוור זיכרונו לברכה חכם כולל היה, חוקר בתחום הגיאוגרפיה, מורה וסופר ותיק ובעל זכויות רבות בלשון העברית. שנים הרבה פעל ד"ר ברוור בוועדות למונחי הגיאוגרפיה ואצל בהן מחמתו במקצוע ומבקיאותו במקורות ישראל. לאות הוקרה על פעולתו בלשון בחרה בו האקדמיה ללשון ביום כ' בסיון תשל"ג להיות חבר כבוד בה, והוא בימי הישיבות. לא היה עוד ביכולתו להשתתף בישיבותיה של האקדמיה, אבל היה ער עד מאוד לנעשה בעולם הלשון העברית ודואב על שרבו עיוותי הלשון. היה מאיץ באקדמיה במכתביו, שתדאג במרץ לתיקון העיוותים.

יהי זכרו ברוך.

הא' סדן אומר

דברים לזכר אברהם יעקב ברוור ז"ל

דמותו של החכם ר' אברהם הכהן ברוור, שהלך מעמנו שבע-ימים ושבע-רוגז, ניתנת להערכה מצדי-צדדים. הכול לפי מוקד-הראייה, שהמערך בורר לעצמו, או רואה עצמו מחויב בו, מתוך שהוא נראה לו חשוב, ואפילו מכריע, אם להבנת חיי האיש, אם להבנת פועלו.

אשר לחיי האיש - הלא מגילתם פרוסה לפנינו בספר, בן כשבע מאות עמוד, ושמו: "זכרונות אב וכנו" (הוצאת מוסד הרב קוק, תשכ"ו), הכולל אוטוביוגרפיה של אביו, ר' מיכאל, המונוגראפיסטן של ראשי צדיקי ז'ידיטשוב; ושל, ר' אברהם יעקב; ואשר לפועלו, הלא גם עיקרי-סעיפיו מפורשים או מרומזים במגילה ההיא, והקורא יקרא. אך אם לקורא - הרי חיבוריו, מונחים לפנינו, בייחוד בגיאוגרפיה של ארצנו, שנתפשט פרסומו בה ונחשבה ראש-מקצועותיו, ונדע לתהילה ספרו "הארץ" (הוצאת דביר, תרפ"ח) ובמהדורה תניינא "ארץ ישראל" (הוצאת מוסד ביאליק ודביר, תש"י) ושפרנס את עיונם ותלמודם של שני דורות ומעלה, ועניינו היה גם עניין הוראתו רבת-השנים בסמינרים, שהיה בהם מורה-המורים בתחום הזה ואגפיו. ואף שארי חיבוריו על ארצנו וסכיביה ידועים גם ידועים, וכאבן-חן משובץ בהם ספרו המנוקד בן הכרכים "אבק דרכים" (הוצאת "עם עובד", תש"ו) שבו תיאר, מעשה שיחה נאה ומחכימה, ממראה-עיניו ומהלך-נפשו בסוריה, בכל, אשור, קורדיסטאן ופרס.

ב

ומגיאוגרפיה להיסטוריה - אלה חיבוריו, בייחוד בקורות עמנו, וראש להם ספרו "גליציה ויהודה" (הוצאת מוסד ביאליק תשכ"ה), שחלקו אחד נכתב אף נדפס, בימי שחרותו, בלשון הגרמנית, וחזר וכתבו בלשוננו, ועניינו מחקר סטאטיסטי-היסטורי על מעמדה של גאליציה עם סיפוחה, לאחר חלוקת פולין למלכות אוסטריה; וחלקו אחר מחקר מעמדם של יהודי גאליציה בימי מלכותו של הקיסר, שנדווגו לו נאורות ושנאת ישראל, הוא יוסף השני; וחלקו אחרון מחקר תולדות יאקוב פראנק וסיעתו, ועיקר בסיסו כתב-היד של ר' בר בולכובר, "דברי בינה", שנמצא לו לחוקר באוצר בית פרל בטרנפול, כשם שנמצאו הרבה משפונותיו, מהן שלא ניתנה עליהן הדעת אלא מקץ רוב שנים.

ג

עד-כאן מה שניתן במגילת ספר. מכאן ואילך מה שלא ניתן בה, או לא ניתן בה עדיין, ושעניינו נוגעים בתחנות קצויות של תולדות ספרותנו - מקצה מזה מחקריו המרובים במקרא, שפרסמם רצופים ורדופים, עד שנת חייו האחרונה, והניח ברכה רוב דברים, שלא הספיק לפרסמם; ומקצה מזה עיוניו בסיפורי ש"י עגנון לצד בדיקת רקעם ההיסטורי ומצעם הפולקלורי ובירור גבול מהימנותם. ובין קצה לקצה לא היה, חלילה, חלל, כחללם של הכרוכים אחרי ראשונות ואחרונות כלבד, כשהאמצע, שפירושו רוב תולדות תרבותנו, כלא היה, אדרבה, האמצע היה לו עיקר חיות וקיים בו בחינת והגית בו והוסיף עליה בחינת והגית אותה, ואותותיו אותות - אם באתגליא, כעדות פזורי כתביו, אם באתכסיא, כעדות נפוצות איגרותיו, אשר רבו כן רבו, ועוד עתידים מוקיריו ומכריזו לגלגל את הדיבור על כך.

ד

ועדיין לא הזכרנו שדה גדולה ורחבה שהאריך למעניתה - הפובליציסטיקה, שחרש בה ועדר בה, למן קדמת-נעוריו עד לשנת גבורה ושוח; כתיבה מרובת עניין ועניינים, תחילתה בידיש והמשכתה הארוכה והמתמדת, בעברית; ואילו זכה, לפחות, מבחרה לכינוס, ונתגלו ייחודו וסגולותיו מלוא-שיעורם. כי הנה, ברשותכם, אעז

ואומר, כי אף שהוא עצמו ראה את הפובליציסטיקה שלו כמשנה לראש-עשייתו, הגיאוגרפיה וההיסטוריה, וכתיבתו זו הייתה לו בחזקת תגובתו המצויה של אזרח מצוי, שמצוות הוכח תוכיח מתירה לו עיכוב הקריאה ואף מחייבתו בו; הרי בהצטרף חוליות-העראי של תגובה ותגובה כשרשרת-קבע, נעשתה הטפלה-לעיקר, כשעיקר-לגופו, ומה שנראה להם לבעליו כערך חולף נעשה ערך קיים, ובו באו על גילויים כמה ממיני היכולת שבו, ומה שראוי, פה ועתה, להבלטה מיוחדת, כי בה, בפובליציסטיקה, נבלט ביותר כוחו בלשון, ובה גם עיקר-תרומתו ללשון.

ה

וברשותכם אפרש את דבריי: ודאי, כי הוא הרבה אף הגדיל לעשות לה ללשון בגיאוגרפיה של ארצנו, והגדרים הרבה הוא שבדקם ומונחים הרבה הוא שקבעם. ומקורות לשוננו ורוחה וחוקתה היו לו לעיניים, ויגיעתו ניכרת בבית הזה. בית האקדמיה, שבחרה בו חבר כבוד, גם בקדמו, ועד הלשון, ואין צריך לומר, כי כאמן פדגוג קנה לו זכויות הרבה, בהשגירו אלה וכאלה בפי תלמידיו המרובים שסופם מורים ומורי-מורים. אבל הוא עצמו, על אופיו החם ומזגו הרוגש, בא על ביטוי בפובליציסטיקה. או כפי ההגדרה ששמעתי מפי ש"י עגנון, ושחיה מצר על שלא נתעורר קודם לנסחה כך, והיה מביאה בהרצאתו על עמיתו, במלואת לו יוכל וחצי יובל. וכך הגדרתו היא של הלוי על הכהן: הדוקטור ברור - שיעור חכמה; הרבי אברהם - שיעור-קומה.

ו

וצידוקה של ההגדרה הזאת נראה בעליל בבדיקת הפובליציסטן החד והשנון - לשון שהיא כנובעת מאליה, כשטפו של דיבור, שאין דוברו נוהג תיקון כתר תיקון, לא-כל-שכן ייפוי וסלסול, כמוצאו מפי הדובר ומובאו באוזני השומע, כן מוצאו מעט הכותב ומובאו לעיני הקורא, עצם גיחתו של הביטוי הוא גיבושו. אין בידי להינבא, אם ואימתי תבוא שעה להבר זריות אלו, לקיים בחינת עת לכנוס, אך זאת ידעתי, כי בהיכתב קורות הפובליציסטיקה שלנו, ישתהה חוקרה אצל התחנה הזאת ויבדוק דרכה ודרכיה, וימצא את הצדדים השווים והצדדים השונים שבין האיש לבני-דורו, שעדרו, כמותו ועמו, באותה שדה, שהיא גם שדה-צופים, גם שדה-כובס, גם שדה-החרם.

ולא אעלים השערה המדממת כי, כי אם הבדיקה תחול תחילה על תחילתו, בארץ-מוצאו וירשתה, יימצאו לו אחים, כגון יצחק לופבן לשנינה וכגון אברהם שרון לעזות, ואם לצד השונה גם מהם גם משכמותו - הרי היא ישירותה של לשונו ואמצעיה, וכסיוע לבדיקה זו והמשכה ומיצויה תהא גם עשייתו האפיסטולרית, שהיה כותב איגרות מופלג ובה תוספת עדות לתכונתו ישירותו ופשיטותו.

ז

ודאי שאי אפשר דיבור על ה-איך בלא דיבור על ה-מה, והוא עניין המחייב דיבור באורך, ואסתפק עתה במה שארמוז, כי הרבה למדתי עליו מקשריי, קשרי ידידות ויריבות, עמדו, הן בעל-פה והן בכתב. אך עיקר לימודי הוא גילוי המפתח להערכתו, והוא לכאורה מפתח פשוט בתכלית: הלא היא ההכרעה, העזה והתמימה כאחת, שנפלה בלבו בימי נעוריו, לעלות לארצנו ולהשתקע בה, והיא הכרעה משותפת לגל

עולים קטון, ברווח הימים שבין אחרית העלייה השנייה וראשית העלייה השלישית, שהוא וכמותו נישאו בו ועמו. אמרתי: גל קטון, ודין שאומר: קומץ מועט של יציאי גליל גידולו, שלא שפע רוב עולים בימים ההם, - אלה מעט אנשים אחים, ששוב לא היו בהשכלה, אך נתקיים להם ממנה האור הבהיר של חפץ בינת הנגלות, ושוב לא היו בחסידות, אך נתקיים להם ממנה האור הנערב של תשוקת דעת הנסתרות, ודבקו בצמד-יסודות והתחדשו מכוחו, - יסוד הציונות, שנדרש להם הלכה למעשה, ויסוד העבריות, שנדרש להם הלכה למעשה גם הוא, ולא הוצרכו לשם כך לפריצת גדרים ועקירתן, כרוב עולי הדור, אלא התגדרו בתוך השיטה ושולחנה הערוך.

ח

כדי להעמיד על אופייה של החבורה הקטנה הזאת, דין שאזכיר את הארי שבה, הוא ר' אליעזר מאיר ליפשיץ, וחבריו להוראה ולספרות. אם לחבריו להוראה היו בהם שלא האריכו בארצנו, - כדב היוזר שהלך אצל פוליטיקה של ההווה. בגולה, ואך מקץ שנים רבות שב אליה, והיו בהם שהאריכו אף התמידו בה, החל ביוסף זליגר, שנקפד באבו, דרך אריה טויבר, שהפליג לחרידות בדלנית קיצונית, וכלה במרדכי בן-יחזקאל וחנוך ילון, ואם לחבריו לספרות - הרי הני תרי צנתרי, ר' בנימין ושי' עגנון; אלה ואלה מידת הדביקות באתמול על אמונתו המסורה והמשכה ומידת-הזיקה להיום על אמונתו המודרנית וחידושה נתלכדו להם כדרך שהתלכדו.

ט

ולענין ההתלכדות, כפי שנתקיימה בדרכו ובמנהגו של אברהם יעקב ברור - הרי הייתה שונה משל חבריו אלה. היא לא באה לו לא מכוחה של פאראדוקסיה על חודה הפוצע, ולא מכוחה של הארמוניזאציה על כודה המרגיע; לא מכוחה של אגדה ופיוסה, ולא מכוחו של פיוט והשליתו, אלא מכוחו של זימון פשוט יותר וממילא טבעי יותר, ומה שאמרנו בטיבה של לשונו, ניתן לומר בטיבו של כלל עולמו, שהלשון הזאת הייתה משמשתו.

י

פתחתי את דבריי על האיש, לאמור: הלך מעמנו שבע-ימים ושבע-רוגז. שובע-ימיו אינו טעון בירור - כי הם היו, אמנם, ימים רבים וגדושים עשייה, תלמוד-תורה ובינת חיים, והכול מתוך רעננות-תמיד מפליאה: שובע-רוגזו טעון בירור, ועדותם של מוקיריו ומכריו יפה להם. והם ידעו אותו כפי שנשקף להם לרוב - מצחו על רוחבו קמוט ומקומט; מבטו על כחלתו חד ומחמיר; ודיבורו על אף נעימת פינקוק עז וחותר, והם-הם שגילו שורש רוגזו ושלוחותיו - סערתו, סערת המוסר, והיא מוסרו של מי שתוכחתו לעצמו, שעל פיה עיצב את חייו ואורחם, מזכה ואף מחייבת אותו לתוכחת זולתו, תוכחת הציבור. ובהיאלם עתה דברו, נאמר בשינוי מעט של מטבע קדום: חבל על מוכיח גדול שאבד מן העולם.

הא' מן: לפני שתיים עשרה שנה כתב המנוח צוואה, שלא ניתנה לפרסום אלא אחר פטירתו. בסוף דבריו כתב:

בהיפירדי מקוראיי הנאמנים בקשה אחת לי: שקדו על שלמות הלשון העברית. שאבו אותה ממקורות ראשונים: ממקרא, ממשנה, מאגדה

ומספרי הרמב"ם שחיברם בעברית. צמצמו את השימוש בחידושי לשון, הימנעו מבניין משפטים על יסודות לועזיים. יהי מקורכם העברי קדוש.

ב. הא' בן-חיים: כבר 85 שנים, אם לא יותר, מוסד זה עוסק בקביעת מונחים ובבירור שאלות של מונחים, וחומר רב נצטבר בעבודתנו. אם יבוא חוקר לחקור את תרומתו של המוסד בתחום הטרימינולוגיה הטכנולוגית, יכתוב ללא ספק פרק חשוב בתולדות הלשון העברית - התלבוטיות, שינויים, גישות שונות. ייתכן מאוד, שהגיע הזמן להתחיל בעבודה זו, אבל תנאי קודם לכל עבודה הוא לרכז את החומר ולהתבונן בו מכל הכחינות. רעיונות כאלה מהלכים במנהלת האקדמיה.

הא' איתן: באתי ליתן לפני מליאת האקדמיה דין-וחשבון על פעולה, שנעשתה במשך שנים אחדות, ועל תכנית ההמשך וההרחבה של פעולה זו.

אחד הקשיים, שהעוסקים במינוח בוועדותינו ובשאר מוסדותינו מתלכטים בהם, נובע מפזורים ומטמינתם של מונחינו במילונים רבים, ועם כל המאמצים למנוע כפילות וסתירה בין קביעות קודמות לקביעות חדשות אין הדבר עולה בידינו תמיד. אמנם יש לנו כרטסת עברית ולועזית של קביעות ועד הלשון והאקדמיה, אך אינה מגיעה אלא לקביעות מלפני עשר שנים בערך, וחוסר עובדים מיוחדים לכך וריבוי המילונים והרשימות מנעו את השלמתה. במה שאינו בכרטסת זו, הלקויה בחסר, עלינו לסמוך על זיכרונם של החברים והעובדים ושל בעלי המקצועות. ועוד קשה לזכור כעת הדיון במקצוע אחד לפי הצורך גם כל מונח, שנקבע במקצוע אחר, אולי רחוק, אף על פי שבשני המקצועות יכול להיות לנו עסק עם מושג אחד או מושגים קרובים.

והנה, ככפינות אחרות של החיים, בא המחשב האלקטרוני ופתח לפנינו את הדרך לפתרון בעיתנו, לשני מילונים משנת תשכ"ח - למונחי הצילום ולמונחי חזק החומרים - נעשו לראשונה המפתחות שבארבע הלשונות בדרך מכנוגרפית, ומאז אנו מכינים כך את מפתחות כל מילונינו. מובן מאליו, שאין המכונה עושה את הכול; עדיין יש צורך באדם, המתקין את גוף המילון לעיבוד במכונה, תוכן את התכנית למכונה, מנקב את הכרטיסים ומאמת את הניקוב, מגיה את הרשימות היוצאות מן המדפסת ועורך אותן לפני הבאתן לדפוס וכו'. אבל המכונה לא זו בלבד, שהיא מקילה ומחישת את הכנת המפתח, אלא שבדרך זו אפשר לשמר את ערכי כל אחד מן המילונים ולמזג בסדר אלף-בית את כל המילונים במפתח כולל אחד. ובכן, המונחים העבריים והלועזיים, שנמצאים במילונינו משנת תשכ"ח והלאה, רשומים בכרטיסי ניקוב ורובם כבר שמורים בסרט מגנטי - לפי שעה כל מילון לחוד, אבל בזמן קצר ביותר אפשר למזגם במפתח אחד, שיודפס כרך כרך, עברית לחוד ולעז לחוד.

עד כאן המילונים, שיצאו בשמונה השנים האחרונות והעתידיים לצאת. באותו הזמן, היינו לפני שמונה שנים בערך, התחלנו אף בפתרון הבעיה של המילונים ורשימות המונחים הקודמים - מימי ועד הלשון ועד תשכ"ח. החל בהתקנת המילונים ההם לניקוב, בניקוב המונחים, באימות ניקובם ובהגהת רשימות המדפסת. מטרתנו הייתה להביא את עיבוד כל מילונינו לאותו שלב, שבו אפשר יהיה למזג את הכול במפתח אחד ולהדפיס בו את המונחים העבריים מול תרגומם האנגלי, שכן לפי שעה דחינו את צירופם של הלעזים האחרים.

כך עוכדו במשך שנים אחדות רוב המילונים ורשימות המונחים, בסך הכול כ-30 אלף מונחים, והם מוכנים לרישום בסרט מגנטי, שזה השלב האחרון לפני מיוגם ולפני גמר העריכה וההדפסה של המפתח הכולל. קצת מילונים ורשימות עדיין בשלב מוקדם יותר של עיבוד, ולא הספקנו להתחיל כלל בעיבודם של חמישה מילונים: קשר ואלקטרוניקה, פסיכולוגיה, טכניקה, אנטומיה ומתמטיקה. כמוכן, הוכנו גם התכניות לשלבי העיבוד השונים - לכתובה על הסרט המגנטי, להדפסה להגהה ראשונה, לעדכון כל הקובץ על הסרט, להדפסת הערכים המתוקנים, לעריכתם ולהתאמתם של כל המילונים לשיטת רישום אחת ולהדפסת המפתח כולו לשם גמר ההגהה.

אילו המשכנו במפעל הזה, ולא הפסקנו אותו לפני שנתיים בערך, היה נמצא היום או בזמן קרוב בכל לשכה מלשכות האקדמיה מפתח עברי-אנגלי ואנגלי-עברי לכל קביעות ועד הלשון והאקדמיה, ואף מוסדות מעוניינים אחרים היו יכולים לרכוש את הקבצים האלה. למותר להרחיב את הדיבור על התועלת, שמזכירינו, ועדותינו, ועד המינוח ומליאת האקדמיה היו מפקים מאוצר זה, וגם עבודת האקדמיה בדקדוק ובמילון ההיסטורי הייתה נשכרת ממנו. ומציאות המפתח במוסדות אחרים, כגון הטכניון, מכון התקנים, צה"ל ועוד, עשויה להכטיח את הפצת המונחים וקליטתם בציבור.

כל אדם, שהמפתח תחת ידו, היה יכול למצוא בו כל מונח עברי, שנקבע במשך שמונים שנה באחד מפרסומי ועד הלשון והאקדמיה, ולהשתמש בו לצורכו. ולא סוף דבר, שהאקדמיה בעצמה הייתה משתמשת כך במפתח, אלא הייתה יכולה לעמוד במשך הזמן על קביעות כפולות או סותרות ועל טעויות בתרגום הלועזי ולתקן את המעוות הזה, שלא היה אפשר להימנע ממנו בעבודה, שנעשתה בידי אנשים רבים ובמקומות שונים במשך שני דורות ומעלה.

אולם לפני שנתיים היה הכרח להפסיק עבודה זו, כי קצרה ידנו מלהקציב את הסכומים הדרושים, וגם הטכניון, שנשא שנים אחדות בעול כספי זה עם האקדמיה, הוכרח להפסיק את תמיכתו.

כך הייתה סקירתו זו מסתיימת בהבעת משאלה, שתהיה לנו בקרוב בימינו היכולת הכספית לחדש את הפעולה ולהביאה לגמירה. אבל לא כך אני מסיים: ניתן לנו פתח תקווה, שנזכה עוד בשנת תשל"ו (1976) לתמיכה ממקור אחר, ונוכל לא רק להמשיך במה שהתחלנו, אלא אף להרחיב את המפעל לכדי סיפוק צרכים, שלא העלינו על דעתנו לפני כן.

לקרן המדע הדר-לאומית של ארצות הברית וישראל הוצעה תכנית להכנת מפתח רב-לשוני של מונחי מדע וטכנולוגיה. תפקידה העיקרי של קרן זו הוא לסייע במפעלי מדע בעלי חשיבות לשיתוף-פעולה בין-לאומי, ובעינינו ראוי מפעלנו להצטרף למפעלים, שהקרן תומכת בהם.

תכניתנו החדשה, אם יתאפשר ביצועה, תביא לנו ממילא לא רק את השלמת מפעלנו הקודם, אלא היא מכוונת למפתח מונחים רחב יותר בהרבה, משום שבדעתנו לכלול בו גם את תרגום המונחים העבריים לצרפתית, לגרמנית ולרוסית. הוספת הצרפתית והגרמנית לא תחייב אותנו לעבודה מרובה, שכן רוב מילונינו כבר מביאים לשונות אלו, ורק במילונים אחדים צריך למלא את חסרונן. כמוכן, יהא צורך בבדיקה כללית, בהוספת חידושים בכל הלשונות ובתיקון שיבושים במילונינו.

תרגום המונחים לרוסית הוא תפקיד נוסף, כמעט חדש לחלוטין, כי רק מיעוט קטן של מונחי ועד הלשון מתורגם גם לרוסית, ומה שנעשה לשמחתנו בחיפה בקצת מילונים בזמן האחרון אינו אלא התחלה.

כדי שיהיה המפתח, לפי תכנית חדשה זו, מתוקן די הצורך, ברי שעלינו להשוות, ללבן ולהלום אף את המונחים העבריים ולקבוע בכל מקום את המונח המתאים לשלב האחרון בהתפתחות המקצוע ובדיוני האקדמיה.

לפי האמור בהצעתנו, שהוגשה לקרן, חשיבות המפעל היא בהיותו עשוי

- א. להקל תרגום טקסטים במדע ובטכנולוגיה,
- ב. לעזור בפיתוח המחקר במדינת ישראל,
- ג. לסייע לישראלים הלומדים בחוץ-לארץ להתגבר על קשיי לשון,
- ד. להקל את קליטתם של עולים מברית-המועצות ומארצות אחרות,
- ה. לשמש דוגמה לארצות מתפתחות בקידום המדע ובפיתוח לשונותיהן,
- ו. להקל משא-ומתן מדעי בין חוקרים ואנשי תעשייה,
- ז. לשמש יסוד לחיבור מילונים רב-לשוניים נוספים.

במפעל גדול זה נזדקק לשיתוף פעולה עם המוסדות הנוגעים בדבר בישראל, בפרט הטכניון, האוניברסיטאות, מכון התקנים, משרדי הממשלה וצה"ל, שאנו עובדים עמם זה שנים רבות במינח מקצוע אחר מקצוע, אך אין די בכך. גם מוסדות בין-לאומיים יתבקשו לסייע במפעלנו על ידי ייעוץ בתרגום רשימות מונחים או מונחים יחידים, על ידי המצאת מילונים מקצועיים וספרות אחרת וכיו"ב. וטוב שאין עלינו לקשור קשרים אלו רק עתה, שהרי מעשר שנים ומעלה אנו עומדים במגע ומשא בכתב ובעל-פה עם מוסדות כגון ארגון התקינה הבין-לאומי, אונסק"ו, אינפורט (מוסד בין-לאומי לטרמינולוגיה באוסטריה) ומוסדות אחרים למקצועותיהם.

על בחינות החשיבות השונות, שנמנו במפעל זה עד הנה, יש להוסיף עוד בחינה אחת, החשובה ביותר לחקר הלשון העברית ולעבודת האקדמיה. ריכוז זה של אוצר המונחים - מהם רבים חידושי לשון - יאפשר לנו גם את עיבודו וניתוחו הבלשני של כל החומר הזה. נוכל להעלות ממנו סקירות מקיפות וממצות מבחינה דקדוקית - ענייני מורפולוגיה ותחביר -, מבחינה היסטורית - ניצולם שלאוצרות התקופות השונות בתולדות הלשון -, וגם מבחינה תרבותית כללית - השפעתם המתחלפת של לעזים שונים על יצירת המונחים העבריים וזיקתם של המונחים להשקפות שונות במדע.

הא' בן-חיים: חשובה היא התכנית שהכיננו. אבל צריך לזכור, שאנו מתדפקים כל הזמן על דלתותיהם של בעלי הכספים, ואין לנו ודאות, שהכספים הדרושים לנו אמנם יינתנו לנו. חשוב להודיע על המפעל, שיכולה להיות לו השפעה עצומה על חקר המורפולוגיה של העברית. כי עבודה בעזרת המחשב מאפשרת לתת לכל מלה את הקוד הדקדוקי המתאים, ולרכז באופן זה בעת ובעונה אחת אותו חומר מבחינות שונות. הלוואי שנצליח בכך. אבל אפילו לא נצליח, חשוב הוא שידעו החברים על כך ויעזרו למנהלת האקדמיה למצוא את האפשרות לחדש את מהלך העבודה שהתחלנו בה ושקיווינו שנעשה במשותף עם הטכניון. אתם יודעים, מהו המצב הכלכלי. למדנו, שההוצאות הן גדולות יותר מכפי שחשבנו. לא נותר לנו אלא לקוות שיתאפשר הדבר.

הא' אירמאי: עבודה זו חשובה מכמה בחינות. לפני שלוש שנים ניתחתי בעבודה ידנית כ-30 מילונים, שהוציאו האקדמיה וועד הלשון במשך שלושים השנים האחרונות. לפי סוגים, לפי משקלים, לפי צירופי מלים, לפי קצב יצירת שמות מופעלים ויצירת פעלים משמות וכו'. עבודה ידנית זו אינה מושלמת, כפי שאפשר לעשות בעזרת מחשב. עבודה זו כבר הראתה על מגמות מעניינות בדרכי המינוח של האקדמיה. התברר, למשל, שחלו תמורות בכתיב: במילונים החדשים כתובה המלה "אלפסה" ביו"ד, בעוד, שלפני זה, נכתבה המלה בחירק חסר. חלו תמורות בניקוד: תחילה כתבו את המלה קואפיצינט בחטף סגול, ואחר כך בסגול. עבודה זו, ואפילו בצורתה הלא-מושלמת, שנעשתה על ידי איש אחד ביד, הראתה על מגמות מעניינות. רציתי לעבור לשימוש במחשב כשותפות עם ד"ר מרדכי בן-אשר מאוניברסיטת חיפה, כדי שנעבד את החומר בצורה יותר שיטתית, אך הקושי היה לגבי התקציב. הטכניון העמיד לרשותי שעות-מחשב, אבל את התקציב הדרוש לתכנות ולעבודות הכנה לא הצלחתי להשיג עד היום. אם יהיה תקציב, אני מקווה שנוכל להמשיך בעבודה ולהיעזר במפתח, ואז יהיה אפשר להסיק מסקנות רבות.

בחיפה הוצאנו לאור מילונים רוסיים, תרגום מילוני האקדמיה. השבוע קיבלתי את כתב-היד של התרגום הרוסי של המילון למונחי הסרטוט, לאחר שכבר הוצאנו שני תרגומים של המילונים למונחי תורת החווק ולמונחי פסיקה-מכניקה. כל העבודה הזו נעשתה בהתנדבות, בתקציב צנוע להדפסה, שהעמיד הטכניון לרשותנו. 500 עותקים נמסרו למכירה בחנות הסטודנטים "מכלול", לתועלת העולים החדשים. בחיפה עודכנו כשישה מן המילונים שלנו בהתאם לקביעות החדשות של האקדמיה, אך אין כוח-אדם מספיק במוכירות.

יש להביא בחשבון נקודה חשובה: ככל שאנו הולכים אחורנית בזמן, כן הלועזית מפוקפקת יותר ויותר. בתקופת ועד הלשון תרגום האנגלית לא היה מדויק ומוסמך, כי אם על סמך מה שידעו חברי הוועדות, שברובם לא באו מארץ דוברת אנגלית, אלא מארצות דוברות גרמנית, רוסית, פולנית. לכן המפתח האנגלי שמתכננים לא יהיה מוסמך, אם יתבסס רק על עבודת העבר. זוהי סכנה שנצטרך להביאה בחשבון.

הא' מדן: שתי שאלות לי, ואני מקווה שמר בושריה, האחראי לתכנון עבודתנו במחשב, יוכל להשיב עליהן: א. נתעלם מעניין התקציב - נניח שיהיה תקציב או שאין צורך בתקציב - כמה זמן דרוש להכנתן ולהוצאתן לפועל של התכניות למחשב, שאתה עוסק בהן? ב. איזה שיעור של העבודה שצריכה להיעשות כבר נעשה, האם שליש או חצי? איך אתה מעריך זאת לפי מצב הדברים עכשיו ובהתחשב בכך, שיהיה צורך לעשות פעם בפעם תיקונים בלועזית ובעברית, כפי שהסביר הא' אירמאי?

הא' בושריה: לא טיפלנו בחומר מיסודו של ועד הלשון, אלא רק במונחים שהוציאה האקדמיה. עדיין לא טיפלנו בכל החומר של ועד הלשון.

החומר הזה נתון בשלבים שונים של הגהה. מקצתו נמצא בכרטסת, בסרטים מאנגזטים, מקצתו כבר הוגה, ומקצתו עדיין לא. לפי הערכתי הרי זה לא רק עניין של עבודה בתכנית, אלא גם עבודה של מגיהים, של נקבניות, של תיקונים. אם נניח, שיש לנו תקציב, הרי זה רק כדי לטפל בחומר הקיים, ולא בחומר חדש. דרושים לפחות 6 חודשים, כדי להגיע לכרך אנגלי-עברי מודפס במחשב.

הא' בן-חיים: עשינו תכנית על סך הכול של המלים מייסודה של האקדמיה ושל ועד הלשון, כ-50 עד 60 אלף מונחים. איזה אחוז מהמונחים האלה כבר מוכן?

הא' בושריה: 30 אלף מונחים.

הא' איתן: 36 המילונים המנוקבים מכילים 30 אלף מונחים שונים. המילונים, שעדיין לא נוקבו, מכילים 20 אלף מונחים.

הא' בושריה: אלה רק מונחי האקדמיה, ולא של ועד הלשון.

הא' איתן: ניתן להגיע להדפסת קובץ המונחים בשנה אחת. לכך דרוש אדם, שיעסוק בהגהה, אדם שיכין את התכניות למחשב ונקבנית אחת לניקוב החומר הנותר.

הא' אירמאי: אותם 60 אלף מונחים - לאיזו תקופה הם מתייחסים?

הא' בושריה: רק לאקדמיה.

הא' אירמאי: מהו האומדן של מספר המלים של ועד הלשון?

הא' איתן: עוד 20-30 אלף. 50% מהמונחים הם של ועד הלשון.

הא' בן-חיים: כאן צריך להזכיר עוד נקודה אחת. מדובר כאן בחמש לשונות, אם אנו כוללים בכך את הרוסית. אם מדובר ב-70 אלף מלים בעברית, פירוש הדבר הכפלת המספר פי 5. גם הצירופים מובאים בחשבון. אי אפשר אפוא לדייק במספרים. זהו סך-הכול של המלים הטעונות עיבוד לכל אחת מהלשונות. לאחר שתיערך ותאוחד כל לשון, יהיה אפשר ליצור מילון רב-לשוני. במשך שנים פעלה אונסק"ו בכיוון של מילון רב-לשוני. ועד הלשון והאקדמיה היו בין המוסדות המעטים, שמכורח המציאות לתרגם מלים יצרו מילונים מקצועיים מרובי-לשונות. אירע שמילונים אלה נקנו בידי אחרים לא לשם העברית, אלא כדי לראות את היחס שבין האנגלית, הצרפתית והגרמנית. זוהי המציאות. בשנים הראשונות שלטת הרוסית והצרפתית במילונים הרב-לשוניים, ובזמן המאנדאט - האנגלית והגרמנית, היו שגיאות וגם טעויות. תנאי ראשון לכל עריכה בתחום כל לשון כמו העברית הוא קודם כול האיסוף, האיתור וקביעת המקום של כל מונח עם הגדרתו, זהו התנאי הראשון לעבודה. לכל לשון שתעובד צריך להעמיד עורך מקצועי, שינפה את המלים וישנה אותן לפי מה שקיים היום. גם באנגלית יש הבדלים.

אם אנו יכולים להעז לפנות לקרן בין-לאומית ולבקש סיוע תקציבי, הרי זה בגלל הרוסית, האמריקנים וזקוקים לכך. כאן יש מצבור של אנשים המסוגלים לעשות את המלאכה. מפעל לתרגומי מדע לא במקרה קם בארץ ישראל, אני מקווה שתמצא בקשתנו אוזן קשבת ותיענה, וכך נוכל לבצע את התכנית. יש לנו בארץ אנשים הבקיאים במונחים טכניים של כל אותן ארבע לשונות.

בשעה זו אנו מדברים על פעולה ראשונה של כינוס העברית ושל עריכה בידי אנשי האקדמיה. על כך מדובר.

הא' שלו: אשאל שאלת תם, שמן הדין שתישאל. האם נעשה מחקר של עיקוב אחרי מידת היקלטות המונחים של ועד הלשון והאקדמיה בחיי המקצוע וביציבור. לפעמים נדמה לי, שיש פער רציני למדיי בין מה שמוצע מאת האקדמיה לבין מה שנוהג ורווח ביציבור, אפילו בקרב אנשי המקצוע. האם המונחים האלה מנחים את היציבור, האם הם נקלטים, או שהם מונחים כאבן שאין לה הופכין?

הא' מדן: נעשו כמה מחקרים כאלה כעבודות סמינריוניות בחוגים ללשון באוניברסיטאות השונות. עבודה אחת נעשתה כעבודת פרס, שניתן מטעם האקדמיה על ידי קרן זאלצמאן. הגברת אלוני-פיינברג מחיפה עשתה מחקר על מידת היקלטותם של מונחי המכונות, שנקבעו על ידי ועד הלשון והאקדמיה. היא בדקה זאת בקרב חוגים של בעלי המקצוע: אנשי מוסכים, נהגים, מורי נהיגה, בוחנים. היא הגיעה במחקרה למסקנות חיוביות במידה יותר רבה ממה שציפינו אנו. ועדיין היא מוסיפה לחקור בשאלה זו במקצועות אחרים.

הא' אירמאי: למעשה רוב המילונים המקצועיים במדעים המדויקים ובטכנולוגיה נעשים בחיפה. אנו מעוניינים להפיץ אותם, והפצתם נעשית ראשית כול על ידי שאנו מעמידים אותם למכירה ב"מכלול", חנות הסטודנטים של הטכניון. שנית, לדיעוון הטכניון, המופץ בכ-2500 טפסים, אנו מצרפים אחת לחודש, זה עשר שנים, דף, ובו לקט מונחים בעלי עניין כללי, מתוך המילונים שלנו. ידוע לנו, שלדפים אלה יש תפוצה, ושרוב המקבלים אותם מחזיקים בהם. ועוד הנהגנו בטכניון, שמכל מילון חדש יוכנסו לספרייה המרכזית כ-50 עותקים לחלוקה למורים הזקוקים להם לצורכי הוראה.

דרך אחרת היא באמצעות צה"ל ומכון התקנים הישראלי, שהחוק מחייבם להשתמש במונחי האקדמיה. כל הצעות תקן של המכון מועברות אלינו. מר בן-נון, מזכיר הוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה, ואנוכי עוברים על חלק מהתקנים, ומעירים על שיבושים.

הא' שלו: מהי התפוצה בקרב מהנדסים ופועלים?

הא' אירמאי: עם צאת מילון לאור, אנו מפרסמים בעיתון אגודת האינג'נרים והארכיטקטים בישראל וב"המהנדס", עיתון הסתדרות המהנדסים. לפני כמה שנים הוזמנתי מטעם הארגון המטאורולוגי העולמי WMO לחודש ימים לז'נבה, כדי לסייע בעריכת מילון רב-לשוני להידרולוגיה, בלוויית הגדרות. הצעה זו הופנתה אליי, לאחר שערכתי את המילון למונחי ההידרולוגיה של האקדמיה.

הא' איתן: השאלה חורגת קצת מן הנושא, אך היא חשובה, ויש לי להוסיף מלים אחדות, כדי שתהיה התמונה המתקבלת מאוזנת קצת יותר ומתאימה יותר למציאות. רוב המוסדות נשמעים לאקדמיה ומקבלים ברצון כל החלטה שלה. הוא הדין בייחוד בטכניון ובמכון התקנים הישראלי.

מה שנוגע לשימוש במונחים ולקליטתם ביציבור הרחב, המצב משמח פחות. כדי שיחדור מונח חדש וידחה מונח לוועזי או שיבוש רווח, דרוש הרבה יותר זמן מאשר

להחלטה של מוסד, המודיע, כי מכאן ואילך יאמרו כך וכך לפי החלטת האקדמיה. יש עוד לעשות הרבה בציבור, אבל פעולתם של המוסדות בהוראה ובפרסומים ודאי תביא במשך הזמן להפצת המונחים גם בציבור הרחב.

הא' בן-חיים: אסור לקפח את האקדמיה. האקדמיה, בקביעתה את המונחים, עובדת עם אנשי מקצוע רבים, שהם אנשי מפתח במוסדות החינוך ובעשייה, והם גורם ראשון במעלה - מלבד המילונים עצמם - בהפצת המונחים. בכתב-הספר המקצועיים משתמשים במונחים האלה. אחרי הלימודים לתואר ראשון ולתואר שני התלמיד יודע את המונחים ומשתמש בהם. התלמידים של המחזוריים הקודמים עדיין רגילים להשתמש במונחים אחרים. אנו רואים, שבמרצת הזמן לעתים קרובות משתכח המונח הלועזי שהיה רווח. לדוגמה המונח "קלאץ'", שהוא מַצְמָד בעברית. אי אפשר לגשת למבחנים בלי לדעת את המונחים האלה. לשם קבלת רשיון נהיגה יש לדעת את המונחים. הבוחן הוותיק יודע את המונח הלועזי. הבוחנים החדשים יודעים כבר את מונחי האקדמיה, אין למדוד זאת בקנה-מידה של זמן קצר, שאתמול קבעה האקדמיה מונח, ומחר כבר מתחילים להשתמש בו. זה לא ייתכן. כעבור שנים אנו שומעים את המונחים ברחוב.

הא' מלמד: הכרטסת המרכזית שבאקדמיה תשמש כיסוד להכנת המפתחות.

הא' איתן: כל זמן שאין לנו מפתח חדש, נשתמש בכרטסת הישנה. כיוון שהדרישות של המכונה שונות בהחלט, לא תוכל כרטסת זו לשמש בעבודת המפתח. כאן צריך לחזור ולעבד כל מילון ומילון.

הא' אבן-שושן: כולנו, המסובים כאן ואלה שאינם כאן, מצפים ליום שיופיע אותו מילון שסופר עליו. אבל הרשו לי להביע נימה שונה קצת מזו שנשמעה כאן. הרגשתי היא כי עניין המילון הוא בבחינת "אשורנו והוא אינו קרוב" אחרי המידע ששמענו היום. מר בושריה הבטיח, שבתוך חודשיים-שלושה חודשים תיעשה המלאכה. היום שמענו מפי הא' בושריה, שדרושים לכך לפחות שישה חודשים, והא' איתן דיבר על שנה. זכיתי להשתתף בכמה ועדות. באחת הוועדות, יעיד על כך הא' צרפתי הוא היו"ר שלה, ראיתי עד כמה מורגש חסרונו של מפתח שיעמוד לרשות החברים, ויהא לא-מעודכן, לא מושלם ולא מתוקן, שיאפשר לדעת, אם מונח מסוים כבר נקבע תרגומו או עלינו לחפש לו תרגום הולם כנדרש. אביא עובדה פשוטה. התלבטנו במונח מסוים, ורצינו להציע. למזלנו ישבנו בחדר, שבו מצויה הכרטסת הישנה של ועד הלשון ושל ראשית שנות האקדמיה כרטסת זאת לא תסולא בפז. יכולנו לראות מיד, אם המונח הזה חדש או לא, ושמה אנו מכניסים תבן לעפריים. לדעתי לא תוכל עבודתם של חברי הוועדה להיות יעילה, אם לא יהיה בידי חברי הוועדה, או לפחות בידי מזכיר הוועדה, מפתח כלשהו, שיאפשר להם ללמוד, אם מונח מסוים כבר נקבע או לא.

יש לי הצעה, ואני יודע שהיא תישמע כדמיונית ובלתי-מציאותית. לי נראה - ויש לי קצת ניסיון בכך בתחום אחר - הנהלת האקדמיה תיאות להעמיד לרשות המבצע עובד טכני אחד, שיעסוק במספריים וכדבך בלבד - לא בכתיבה ולא בהעתקה, שכן כל העתקה גורמת לשיבושים. אני מוכן להתנדב ולעזור במלאכה זו לצוות

טכני, שיגזור מזוגות מילוני האקדמיה את המונחים וידביק אותם על ארבעה טפסים: שניים לעברית ושניים לאנגלית. אמנם זוהי לכאורה מלאכה קשה ומייגעת, אבל בדרך זו תהיה לנו כרטסת, שתעמוד לרשותנו. אפשר יהיה גם לצלם אותה. נראה לי, שעד שיופעל "התותח הגדול" של המחשב, יעבור זמן רב ביותר, ואהיה האחרון שאצטער על שהשקענו עבודה בכרטסת. לפי מיטב הערפתי, בעבודה טכנית של 6-7 שעות ביום במשך חודשיים-שלושה אפשר להתקין כרטסת, אמנם בלתי מושלמת - אך מועילה - שתעמוד לרשותנו.

הא' בושריה: אסביר, למה אמרתי שלושה חודשים לעיבוד החומר כמות שהוא, ללא תיקונו, רק למיון והדפסה דרושים שלושה חודשים. מרגע שאתם מקבלים החלטה, אפשר לבצע זאת בתוך שלושה חודשים. אבל לא ניתנה הוראה לעשות זאת.

הא' בן-חיים: שעות-מחשב ונייר - זה עניין של כסף.

הא' אבן-שושן: מהי ההערכה התקציבית?

הא' בושריה: הדפסת עותק אחד - 10 אלפים לירות. שישה חודשים - זה בלי ניקוב של חומר חדש. הא' איתן דיבר על שנה, וכלל בכך מילונים שעדיין לא נוקבו.

הא' איתן: אף את הכרטסת שישנה אין הוועדות מנצלות במידה מספקת, ויש שהקביעות שבה אינן ידועות לחברי הוועדות. אותה כרטסת כוללת את כל מונחי ועד הלשון וגם קביעות של האקדמיה מן השנים הראשונות של עבודתה. הכרטסת נמצאת בירושלים, אבל בתל-אביב ובחיפה, ששם עובדות ועדות רבות, יש לנו רק חלק של הכרטסת במיקרופילם, והשימוש בו אינו נוח.

צריך להבדיל בין התכנית החדשה הגדולה לבין התכנית, שהעבודה בה נעצרה במחציתה. התכנית הראשונה אינה מצריכה עוד זמן רב וגם לא השקעה גדולה ביותר. האומדן מלפני כמה חודשים היה 150 אלף לירות להשלמת העבודה. מפתח קטן זה כולל רק עברית ואנגלית, כי דחינו לפי שעה את שאר הלעזים. הרי רשימות היסוד לעבודתנו בכל מקצוע הן באנגלית. אם יתברר - ונדע זאת בזמן הקרוב - שלא נוכל לטפל בתכנית הגדולה, נעשה מאמץ להשלים את התכנית הקטנה.

להצעה, שיבוא אדם ויגזור את המונחים - צריך לזכור, שיש ערכים עבריים ואנגליים, המורכבים משתיים או שלוש מלים. כדי שתופיע כל אחת מן המלים האלה בכרטסת, צריך לגזור שניים-שלושה פתקים. (הא' אבן-שושן: לאו דווקא. אין צורך בכך.) לעתים קרובות המלה המעניינת נמצאת במקום השני. המחשב מפרק כל מונח לכל מרכיביו בדרך מאכזבת.

הא' בן-חיים: החברים צריכים לחכות זמן לא-רב. אם יתברר שנוכל לבצע את התכנית הגדולה, תבוצע בתוך זה גם התכנית הקטנה. אם לאו - תבוצע התכנית הקטנה בלבד. נמצא אפשרות לעשות זאת. מאחר שהגשנו תכנית גדולה כל כך, לא יכולנו להתחיל בתכנית הקטנה. כל מה שנעשה עד כה - אלה הן הכנות. אך גם כאן יש השקעה שמתבטלת, אם אין מבצעים את התכנית.

הא' צרפתי: אם לא יהיה אפשר להשיג את התקציב המלא, ואם נכונה הנחתי, שהדפוס והנייר בולעים חלק גדול של הכסף - האם יש טעם לחשוב על תכנית שתפיק רק רשימה בסרט מאגנטי, שתעמוד לרשות החברים?

הא' בושריה: בהדפסה הנייר יקר מאוד. היום ידועה שיטה חדשה יותר מסרט מאגנטי. אפשר ליצור מיקרופילם. רק צריך לקנות מכשיר להכנת מיקרופילם. המיקרופילם זול בהרבה מהדפסה על נייר.

הא' בן-חיים: קנינו מכשיר, העתיד לקשר אותנו במישרין עם המחשב, שלא נצטרך להדפיס, כי הנייר מהווה חלק גדול של ההוצאה. יהיה אפשר לתקן את השגיאה במקום ולתת הודעה. אנו עושים זאת לצורך המילון ההיסטורי. ראינו, שכדאי יותר לקנות את המכשיר מאשר לשלם דמי שכירות בעד השימוש בו. ואף אם תוכתר פעולה זו בהצלחה, עדיין לא תפתור את השאלה שהעלה הא' אבן-שושן. אי אפשר שיימצא המחשב בכל הוועדות. הוא נמצא רק בירושלים. נצטרך להדפיס זאת בשביל המרכזים, שהאקדמיה עובדת בהם. חשוב, שתהיה אפשרות לדפדף ולמצוא.

אני מודה להא' איתן, שהעלה לפני חברי האקדמיה את האינפורמציה על הפעולה שהמנהלה וראשי הוועדות עושים כדי ליעל את העבודה שלנו וגם כדי להציע את העושר הרב שנצטבר במשך השנים לציבור. אין אנו מספיקים לעשות הכול, אבל מכל מקום עבודה מרוכזת ומנופה נעשית. אם נזכה להגשים את התכנית, יהיה זה הישג רציני.

ג. הא' איתן (קורא מן ההודעה למליאה על המילון למונחי אסטרונומיה שימושית): בישיבה ביום ח' בכסליו תשל"ו דן ועד המינוח בהצעות שבהודעת-הסיכום על המילון הנ"ל, שנשלחה לכל חברי האקדמיה ביום ט"ז בתמוז תשל"ה. ובהערות, שנתקבלו על המונחים המפורטים בהודעת-הסיכום.

המונחים שבהודעת הסיכום מוצעים לאישור המליאה חוץ משינויים אלה:
1. המונח constellation יתורגם "קבוצת כוכבים" (לא: "גודד כוכבים"), וליד מונח זה יובא גם המונח הבין-לאומי "קונסטלציה".

2. המונח solstice יתורגם "היפוך", כפי שהוצע, וליד מונח זה יובא גם המונח הבין-לאומי בצורתו האנגלית (והצרפתית) "סולסטיס" (לא: "סולסטיציוס", כפי שהוצע).

3. שם המשקפת בעלת קנה אחד יהיה "משקפת (יחידית)"

שם המשקפת בעלת שני הקנים "משקפת (זוגית)".

4. astrolabe ייכתב בעברית או "אַסְטְרוֹלָב" או "אַצְטְרוֹלָב". המלה היא יונית, אולם נקלטה בעברית של ימי הביניים מן הערבית בצורה "אצטרולב". הוצע לכתוב "אסטרולב" כדי להתאים את הכתיב למלים כמו "אסטרונומיה", "אסטרוולוגיה". ההכרעה בעניין כתיב המלה וניקודה הועברה למליאת האקדמיה.

על כך אוסיף קצת ביאור:

היה קושי בהבחנה בין המשקפת, שמשתמשים בה בתיאטרון, בעלת שני הקנים, ובין המשקפת, שרק היא משמשת באסטרונומיה, והיא בעלת קנה אחד. הקהל קורא למשקפת כפולה "משקפת", וכך נקרא אף המכשיר המשמש במדע. מאחר שזה מילון

לצורכי אסטרונומים, ולא לצורכי המבקרים בתיאטרון, אנו מציעים לקרוא לשתייהן משקפת ולהוסיף על שם הראשון, היינו המשקפת בעלת שני הקנים, את המלה "זוגית)" בסוגריים, ואילו משקפת האסטרונומים תיקרא: משקפת (יחידית).

ולעניין אותו כלי עתיק "אסטרוֹלֵב" הבא כאן, אף על פי שהיום אין משתמשים בו: הוועדה הציעה לכתוב "אסטרוֹלֵב" בסמ"ך. כדי לקשור את המונח הזה למלים אחרות כמו "אסטרונומיה" וכו'. בוועד המינוח היה ערעור על הצעה זו, שהרי אנו מוצאים את המלה הזאת בימי-הביניים, וגם היום במילונים, כתובה באות צ', ולא ס'.

הא' בן-חיים: המליאה רשאית לדון בכל אחד מהמונחים ולערער גם על החלטת ועד המינוח. ועד המינוח סבר, כי במקום "גדוד כוכבים" יש לקרוא למונח "קבוצת כוכבים". האם יש ערעור על התיקון הזה?

הא' שירמן: אני מניח, שהוועדה הביאה בחשבון את המונחים של ימי הביניים. המונח הראשון מופיע אצל ראב"ע ואחרים בשם "מערכת כוכבים".

הא' מדן: בעניין conatellation שאלתי בוועד המינוח, והסבירו לי בשם אנשי המקצוע, שהמלה conatellation יש לה שני משמעים:
א. סדרם ומערכתם של הכוכבים בשמים בשעה מסוימת; ב. קבוצה קבועה של כוכבים. למשמע הראשון משמש השם "מערכת". למשמע השני התכוונה הוועדה, בקבעה תחילה "גדוד", ואחר כך "קבוצה". אין כאן הכוונה למערך הכללי.

הא' שירמן: יש שני מונחים.

הא' מדן: לאסטרונומים כאן דרוש רק מונח אחד.

הא' מייזלש: "קבוצת כוכבים" זה לא מונח. דרוש לכך כינוי מיוחד, ולא סתם "קבוצת כוכבים".

הא' ברוידא: "קבוצת כוכבים" נראה לי. ואולי אפשר להציע מִזְר או מִכְכָּב.

הא' אירמאי: אצל אנשי המדע והטכנולוגיה אין רדיפה אחרי מונחים בני מלה אחת, ומוכנים להשתמש גם בצירופים של 2-3 מלים. השם "קבוצת כוכבים" מקובל ואין צורך בחידוש. אין גם סיכוי, שהחידוש יתקבל.

הא' גולדנברג: לא תמיד אנו מצליחים, שיהיה לנו מונח בעל משמעות פשוטה. ואם הפעם, במקרה, כך היא התוצאה, אין זו סיבה לפסול את המונח. אם אין אנו מצליחים בכך, אנו מסתפקים במלה וקובעים התאמה בינה למלה אחרת, אף על פי שזה שרירותי. אם זה מתאים למושג הכללי, דומני שזה יתרון, ולא חסרון.

הא' מלצר: אני חושב, שנפלה פה טעות. הרי שלוש המלים הראשונות כרשימה אינן מובאות לאישור, אלא סתם להודעה. ועד המינוח דן והחליט עליהן. אילו היה בא חבר האקדמיה, שאינו חבר ועד המינוח, לאותה ישיבה והיה משתתף בה, הייתה

לו הזכות לומר: אני מתנגד, ואני רוצה להביא את ערעורי אל המליאה. אך על מה שכבר קבע וקיבל ועד המינוח אין צורך לדון עוד. יש לדון רק באות אחת, בשאלת אצטרולב-אסטרולב, שהיא שאלה עקרונית, ואותה מביא הוועד להכרעת המליאה.

הא' בן-חיים: המליאה רשאית לדון בכל מה שמוכא לפנייה, ואפילו מה שמוכא הוא על דעת כל חברי ועד המינוח.

הא' מלצר: ועד המינוח לא היה חייב להביא זאת למליאה; זה כך נרשם בפרוטוקול.

הא' איתן: הרשימה הוגשה לכל חברי האקדמיה פעמיים - בחוזר ובהודעת-סיכום. מונח, שלא היה ערעור עליו, אנו מניחים, שאין מתנגדים למה שהוצע. מצד אחר היו כמה מונחים, שוועד המינוח שינה אותם מסיבת ערעור על הודעת-הסיכום. קביעה אחרונה כזאת לא הייתה מעולם לנגד עיני החברים, ולכן היה עלינו להביא כאן ולבקש אישור לשינוי. אבל אין ספק, שחברי האקדמיה רשאים לערער על כל קביעה של הוועדה המקצועית או של ועד המינוח.

הא' מייזלש: אני מציע "ערך כוכבים".

הא' שבטיאל: אולי ניתן לומר "קיבוץ כוכבים" במקום "קבוצת כוכבים". המשקל "מִכְכָּב" אינו עשוי יפה. היום שחקן בתיאטרון או בקולנוע עומד "לִכְכֵּב". אולי נבחר במשקל המצוי "קיבוץ".

הא' מייזלש: אולי נאמר "להקת כוכבים".

הא' ברוידא: אני מסיר את הצעתי "מִכְכָּב".

הא' בן-חיים: יש לנו מספר הצעות: קבוצת כוכבים, קיבוץ כוכבים, ערך כוכבים, להקת כוכבים, להק כוכבים. אני מעמיד להצבעה את הצעת ועדת המינוח.

16	בעד הצעת ועד המינוח "קבוצת כוכבים" הצביעו
1	נגדה
3	נמנעו

המונח "קבוצת כוכבים" נתקבל.

הא' בן-חיים: למונח הבא הציע ועד המינוח "היפוך", ולידו יובא המונח "סולסטיס".

הא' רוזנטל: שאלת תם: נדמה לי שזו תקופה. למה צריך לקרוא לזה "היפוך"?

הא' מדן: "היפוך" נמצא לאורך הספרות האסטרונומית העברית של ימי הביניים. במילון בן-יהודה יש דוגמאות מ"יסוד עולם" של רבי יצחק הישראלי דוגמאות מ"שער שמים" לר' גרשון בן שלמה, דוגמאות מ"שבילי אמונה" לר"מ אלדכי. וה"היפוך" אינו תקופה. התקופות הן ארבע, וההיפוכים רק שניים: ביוני ובדצמבר.

הא' אירמאי: כאשר השמש נעה בשמים, לפעמים היום ארוך ולפעמים קצר. יש שני מצבי השמש, שבהם יש שוויון בין היום והלילה. יש מצב, שבו היום הוא הכי קצר, ויש מצב שבו היום הוא הכי ארוך. במקום לקרוא לזה "סולסטיס" קראו לזה "היפוך" בספרות ימי הביניים, כאילו השמש מהפכת את מהלכה.

הא' בן-חיים: המונח שאושר הוא "היפוך". השאלה, אם בתוספת למונח ניתן את המלה הלועזית, ואם ניתן אותה בצורה הלאטינית, או בצורה האנגלית-צרפתית. קודם כול נחליט, אם עלינו להוסיף את המונח הלועזי.

הא' בלאו: תמיד אפשר להשתמש במונח שהוא לועזי. מדוע צריך להחליט על כך?

הא' בן-חיים: כל אדם רשאי להשתמש במונחים לועזיים. עלינו להחליט, אם עלינו להכניס את המונח הלועזי למילון של האקדמיה.

הא' ברוידא: די אם המונח כתוב במילון כצורתו ברומית ובאותיות רומיות, ואין צורך להוסיף כאן את הצורה האנגלית-צרפתית באותיות עבריות. בסוגריים יש לתת את המונח הלאטיני. יש לנקוט אחידות, ואין להעדיף צורה אנגלית, שהגייתה שונה בדרך כלל מן המקור, או לחשוב דווקא על יהודים היודעים יותר אנגלית.

הא' מלצר: אין לדון על המונח הלועזי. הוא היה ואושר. השאלה היא על הצורה.

הא' מדן: זה אושר רק בישיבת הוועד, ולא היה בהדעה למליאה עד עתה, ולכן עדיין לא אושר.

הא' הלקין: מהו הנוהג המקובל בוועד המינוח? אם מניחים את המלים כצורתן הצרפתית או האנגלית, נעשה כן גם כאן; אם אתם חוזרים אל הלאטינית, נחזור אליה גם פה.

הא' בן-חיים: מה דעתך על מתן מונח שני?

הא' הלקין: אני מציע לנהוג כאן, כפי שנוהגים בכל מלה זרה.

הא' קלעי: עד כמה שאני מבין, אין כאן עניין של קבע. אנו קוראים "קומוניזם", ולא "קומוניזמוס". לעתים אנו קוראים לפי הלשונות, שבהן נתקצרה הצורה. גם כאן אפשר לתת צורה קצרה.

הא' אירמאי: מדוע דרושה מלה לועזית? המלה "היפוך" משמשת בטכניקה בהוראות רבות. אנו נמנעים מלהשתמש בענף אחד באותה מלה בהוראות שונות. כאשר יש צורך להבחין בין ההוראות, אפשר להיעזר במלה הלועזית. ומדוע בצורתה האנגלית? כי זוהי השפה העיקרית, שאנו מתייחסים אליה, ולא הלאטינית. את מרבית המלים קיבלנו, בדרך כלל, משפות אירופיות, ולא בצורתן המקורית. קבענו "זניט" בטי"ת, אם כי בערבית יש תי"ו. במלים, שלא קיבלנו במישרין מיוונית, החלטנו לתעתק x באמצעות "קס", בקר"ף ולא כ"ף, פרט לשם "אלכסנדר". הקו המנחה הוא - ללכת לפי השימוש המקובל, כפי שהתפתח בשנים האחרונות.

הא' בלאו: האם אדם שיביט כוכבים וישתמש במלה "היפוך", יבינו אותו בדרך אחרת? האם לא יורה ההקשר שמדובר על solstice?

הא' אירמאי: חישובים אסטרונומיים מבוטאים ע"י נוסחאות מתמטיות. המדע והטכניקה דורשים ייחוד לכל הוראה, גם אם בשפת העם אין מרגישים בצורך הזה. במילונים מקצועיים נביא הבחנות נוספות, שאינן משנות לגבי האיש הלא-מקצועי. נניח, שהמושג נכנס להוראה בצבא או לתקן. שם לפעמים השימוש במלה לא מדויקת עלול להביא לכך, שאדם משלם בחייו.

הא' איתן: לא ועד המינוח, שאין בו אסטרונומים, הוא שהחליט להוסיף כאן את המונח הלועזי, אלא בעלי המקצוע אמרו, שהם מוכרחים להשתמש גם בו. הסביר זאת יפה הא' אירמאי. אם, לדברי הא' בלאו, מותר להשתמש גם במלה הלועזית, האקדמיה חייבת לקבוע את צורתה ואת כתיבה של המלה הלועזית, שתבוא במילון באותיות עבריות.

הא' ברוידא: הלועזית תהיה בטור השמאלי. מדוע אין די בכך?

הא' מדן: אנו באים לקבעה לצורך שימוש עברי.

הא' אבן-שושן: "סולסטס" לא כל כך קל לכטא בעברית. הוא הדין לגבי המונח הלאטיני. מלה המסתיימת um- אנו נותנים בסיומת-ון. מדוע אפוא לא "סולסטיציון"?

הא' בן-חיים: השאלה הראשונה היא: האם ניתן בעברית מונח לועזי, נוסף על "היפוך". אם המלה "היפוך" אינה מדויקת, והריהי עלולה לגרום אי-הבנות, אפשר להוסיף: "היפוך השמש". אחר כך נדבר על הצורה. מי תומך בהוספת מלה לועזית?

10 בעד הוספת מלה לועזית ליד "היפוך" הצביעו
4 נגדה

הא' בן-חיים: האם צורתה תהיה הצורה הלטינית עם תיקון או בלי תיקון של -ון, או שתהיה הצורה האנגלית-צרפתית.

הא' בן-חיים: המונח הלועזי צריך לבוא באותיות עבריות.
 בעד הצעת הוועדה "סולסטיס" הצביעו 11
 בעד הצורה "סולסטיציום" או "סולסטיציון" 5

הצעת ועד המינוח, "סולסטיס" - נתקבלה

הא' בן-חיים: אנו עוברים למונח הבא: משקפת.

הא' מייזלש: המשקפת אינה יחידית. אפשר לומר שהיא חד-קנית, או דו-קנית.

הא' איתן: הייתה הצעה כזו.

הא' אירמאי: אפשר לומר כאן "משקפת חד-קנית", אבל לא "משקפת דו-קנית" לגבי משקפת רגילה. המשקפת החד-קנית היא היחידה, השייכת למילון זה. הואיל והציבור משתמש במשקפת אחרת לתיאטרון ומכנה אותה "משקפת" סתם, רצינו - למען השלמות - להביא אותה כאן. אך זה אינו שייך למילון זה. לכך הצענו לקרוא "משקפת (זוגית)": "זוגית" בסוגריים, כדי שהעם ימשיך לומר: משקפת.

הא' בן-חיים: "משקפת" סתם היא המשקפת, שהציבור משתמש בה. במילון תבוא "משקפת חד-קנית" לאסטרונומים.

הא' אירמאי: "משקפת" סתם אינה אומרת שום דבר. ל"משקפת" יש להוסיף תוספת, כי יש הרבה סוגים. אני מחלק את המשתמשים בה לשני סוגים: העם ובעלי המקצוע. העם יקרא "משקפת". בקאטאלוג צריך לכתוב: משקפת כזו או אחרת. על משקפת אסטרונומית יאמרו "משקפת גליליאו" וכדו'; והיא בדרך כלל "חד-קנית", משקפת התיאטרון זקוקה לתוספת, והיא תיקרא משקפת (זוגית).

הא' ברוידא: אי אפשר ללכת בשתי שיטות.

הא' מדן: שם יש קנה, ופה - אין.

הא' בן-חיים: מוסכם, שלמשקפת של אנשי המקצוע ייקרא: משקפת (חד-קנית). המשקפת השנייה תהיה "זוגית" או "דו-קנית".

הא' ברוידא: דו-עינית (binocular).

הא' בן-שמאי: אנו אומרים "מיקרוסקופ". ומדוע לא נאמר כאן "טלסקופ"?

הא' אירמאי: המלה "טלסקופ" משמשת רק באנגלית למשקפת חד-קנית. בכל השפות האחרות הטלסקופ הוא כלי גדול ביותר, המשמש לצפייה בכוכבים. מלה זו

היא רבת משמעויות בשפות אחרות. כאן לא כדאי להכניס את הנוהג האנגלי, שאינו מקובל בשאר השפות.

ההצעה לומר "משקפת" (חד-קנית) נתקבלה

הא' בן-חיים: לגבי המשקפת הרגילה יש מספר הצעות: "משקפת (זוגית)"; "דו-קנית", "דו-עינית". לא נראה לי, שיש להכניס לכאן עיניים. גם במשקפת האחרת אתה רואה בשתי עיניים. אני מציע, שנצביע על אחת משתי האפשרויות: "דו-קנית" או "זוגית".

בעד הצעת ועד המינוח "משקפת (זוגית)" הצביעו 14
 בעד ההצעה לומר "משקפת (דו-קנית)" 5

ההצעה "משקפת (זוגית)" נתקבלה.

הא' מדן: את השיקולים השונים בעד אסטרוֹלֵב" או "אצטרולֵב", בסמ"ך או בצד"י, שמענו מפיו של הפותח. אבל שמענו עוד הערה, שכל הכלי הזה אינו בשימוש, ואינו דרוש אלא לצורך ההיסטוריה - לספר על כלים שהיו. אם זה רק לצורך ההיסטוריה, אין לי צורך, שזה יהיה קשור באחדות כתיב עם "אסטרוֹנמיה". מוטב שזה יהיה כמו שהיה המונח רווח ומצוי בספרות של אותה תקופה שבה היה בשימוש. נשאר זאת באות צ'.

הא' בן-חיים: מלים יווניות לא-מעטות נכתבו בצד"י בעברית כנגד ה"סיגמא". באותם דורות ביטאו את האות בדומה לסמ"ך. במקורות הרבה מלים כאלה כתובות בצד"י ולמלים מסוימות יש כתיב גם בסמ"ך. יש "סטדיון" ו"אצטדיון". הבעיה הפכה להיות אקטואלית בעברית של הדורות האחרונים המבטאים צד"י "אשכנזית". השאלה אם לכתוב זאת ב-צד"י או בסמ"ך עלולה להתעורר בכל מילון. זוהי בעיה כללית, שאולי נצטרך לפתור אותה במסגרת אחרת. מלה זו, שאנו דנים עליה, מצויה בספרות ימי הביניים בצד"י. כך גם מבטאים אותה יהודים רבים. אולי יש לה גם כתיב באות סמ"ך. הואיל ומדובר במלה עתיקה היסטורית, נשאיר אותה, כפי שהיא מופיעה בדרך כלל, וכפי שמבטאים אותה, ונכתוב אותה בצד"י.

הא' רוזנטל: מי מבטא זאת בצד"י? איני חושב, שיהיה זה נכון שננציח בימינו את הכתיב הערבי. זו לא מלה ערבית. ואנו יכולים לבטא אותה "אסטרוֹלֵב". אנו חייבים לבטא אותה כך. אני מציע שנכתוב אותה בסמ"ך, ולא נתחשב במקור הערבי.

הא' בן-חיים: במקורות שלנו זה מופיע בצד"י כמו "אצטלה" ועוד.

הא' רוזנטל: גם "אצטלה" צריך לכתוב בסמ"ך. אם במזרח אירופה ביטאו זאת בצד"י, איני חושב שיש להנציח זאת.

הא' אירמאי: זה לא רק עניין היסטורי. כאשר מלמדים אסטרונומיה שימושית, המורה חייב לספר, מהם המכשירים שהיו בעבר. הדור הצעיר שלנו אינו בקי במקורות, ואינו יודע מה נכתב בעבר. הוא יודע ומכיר את המלה "אסטרונומיה", "אסטרונומיה", וכאן מלה מאתו שורש. מדוע לא נאפשר לילד, השומע על המכשיר, לקשור אותו לאסטרונומיה, מושג המוכר לו? אם נכתוב זאת בצד"י, זה יהיה בשבילו דבר חדש.

הצעתי היא לכתוב "אסטרונומיה". איני מתנגד, שיהיה כתוב גם "אצטרולב" בהתאם לכתיב ההיסטורי. בשביל התלמידים צריך לתת את הצימוד לאסטרונומיה.

הא' גולדנברג: איני יודע, אם אנו צריכים לדון במונח כזה. אנו דנים כאן בחידושי לשון, על מלים שהאקדמיה מחדשת. אך אם רוצים רק לקבוע את הכתיב, הרי אפשר לבדוק מה רווח יותר.

הא' בן-חיים: מה שרווח הוא "אצטרולב" בצד"י.

הא' בלאו: לא מדובר על הצעה למלה חדשה. מדובר על חידוש מסוים בכתיב. אין החידוש גדול יותר מזה שהחליטה האקדמיה אחרי שנים רבות לכתוב את * - לא "כס", אלא "קס". איננו מחדשים דבר, אלא מקרבים את העניינים. אנו יכולים להחליט ש"אצטרולב" ייכתב בסמ"ך, והכול יבוא על מקומו בשלום.

הא' בן-חיים: אתה רואה את העניין כמו שהוא כתוב. אך כאן חל הבדל במבטא.

הא' בלאו: רק אצל חלק...

הא' בן-חיים: יש כאן שאלה קונקרטית. אנו מדברים על כתיב - "אצטרולב" או "אסטרונומיה" - וזה אינו דומה בדיוק לעניין * . גם אינו דומה הדבר לאות ע', שתיאורטית מבטאים אותה. גם הספרדים קיבלו את הגיית צד"י ה"אשכנזית". אנו צריכים להחליט, איך אנו רוצים שילמדו להגות מלה זו.

הא' מלצר: אני מציע לתת את שני הכתיבים.

הא' אבן-שושן: איני רוצה לחזור על הנימוקים ששמענו. רצוני רק להדגיש, שבכל המקורות שלנו תמיד מופיעה האות צ - "אצטגנין". זוהי המצאה של ימי הביניים. אולי יש באיזה מקום גם סמ"ך. במקורות מופיעה צ, זוהי הצורה המקובלת. בכל המילונים מצאתי את האות צ. אגב: הלמ"ד ניקודה בקמץ, ולא בפתח.

אני מציע, שנלך לפי המסורת, ולא נחדש חידושים. לפי הלאטינית אולי זו צריכה להיות ב' דגושה.

הא' בלאו: יש בערבית שתי שיטות: שיטה אחת, שבה כותבים ס גם לפני ט. בגלל הקושי לכטא את ס לפני ט, זה הופך לאות צ. ההבדל במבטא הוא קטן מאוד.

הא' ברודא: השאלה של הגייה כזו היא רק לגבי מלה זו. אולי יש שש מלים שמקורן יווני, ויש בהן האותיות צט: אצטלה, אצטדיון, אצטבה, אצטגנין, אצטומכה, אצטרובל. עניין ההגייה יהיה גם להבא לפי העדות השונות ולפי יכולתו של כל אדם. הרי לא נשנה את הכתיב של "אצטגנין", גם אם נהגה כולנו "אסטגנין". רק לגבי "אצטרולב" יש בעיה של צימוד ל"אסטרונומיה". אני מציע לאשר את שני הכתיבים, אך לתת עדיפות ל"אצטרולב".

הא' בן-חיים: איננו דנים על שינוי כתיב. אנו מדברים על מלה זו בלבד.

הא' אירמאי: תחילה יש להחליט על צורה אחת או שתי צורות.

10	בעד ההצעה להביא את שתי הצורות הצביעו
12	נגדה
9	בעד ההצעה לכתוב את המלה בצד"י הצביעו
8	בעד ההצעה לכתוב את המלה בסמ"ך
	בעד ההצעה לכתוב את המלה בלמ"ד קמוצה
14	הצביעו

הצורה אצטרולב (בצד"י, בלמ"ד קמוצה ובכ"י"ת רפה) נתקבלה.

המילון למונחי האסטרונומיה השימושית אושר.

ד. הא' איתן: (קורא מן ההודעה למליאה על המילון למונחי הפסיקה, חלק ב': חשמל ומגנטיות): בישיבה ביום כ"ב בתמוז תשל"ה דן ועד המינוח בהצעות שבהודעת הסיכום של המילון, שנשלחה לכל חברי האקדמיה ביום י"א בסיון תשל"ה, ובהערות, שנתקבלו על המונחים המפורטים בהודעת-הסיכום. מונחים אלו אושרו, וע"י כך נשתנו שלוש קביעות שבמילון למונחי קשר ואלקטרוניקה משנת תש"ל.

1. microwave יתורגם גל-מיקרו (לא: גל זעיר).
2. oscillogram יתורגם: גרף תנודות (לא: מרשם תנודות).
3. כתרגום ל- electromotive force יותר, ליד כוח אלקטרו-מוטורי, גם: כוח אלקטרומניע, כפי שקבע ועד הלשון בשעתו.
4. לתרגום של medium (בביטוי insulating medium) החליט ועד המינוח לאשר את המונח "תָּוָךְ", המקובל בפי אנשי המקצוע (לא: תָּוָךְ, כהצעת ועדת האישורים). הריבוי: תָּוָכִים.

המונח גל-מיקרו אושר

הא' איתן: עליי לתקן את האמור במס' 2, כי נפלה טעות בהודעה. בדקתי את הפרוטוקול של ועד המינוח. שם הוחלט על "רְשֵׁמַת תְּנֻדוֹת" ליד "גרף תנודות". רשמה אינו חידוש. גם "גרף" וגם "רשמה" כבר נקבעו במילונים קודמים, ואין בהם חידוש.

המונח רְשֵׁמַת תְּנֻדוֹת, גרף תנודות - אושר

הא' איתן: בהצעה מס' 3 יש משום החזרת עטרת ועד הלשון ליושנה. ועד הלשון קבע "כוח אלקטרומניע". בוועדה למונחי הקשר והאלקטרוניקה נאמר, שלא נאה הזיווג של יסוד לועזי "אלקטרו" עם "מניע" העברי. לכן הוצע שם - והצעה זו אושרה - שהמונח יהיה "כוח אלקטרומוטורי", כלומר התואר הלועזי בשלמותו. אך כיוון שאותה קביעה של ועד הלשון נתקבלה בספרי הלימוד ובמקומות רבים, קיבל ועד המינוח את הצעת הוועדה לתת את שתי הצורות: "כוח אלקטרומוטורי" וגם "כוח אלקטרומניע".

הא' מדן: המונח "אלקטרומוטורי" הוא לפחות מונח בלועזית. "אלקטרומניע" זה צירוף-כלאיים מפלצתי. אין מרכיבים תחילית לועזית על גבי מלה עברית. דיינו בצירוף הכלאיים "אנטישמיי", שלא אנו קבענוהו.

המונח "כוח אלקטרומוטורי" אושר כמונח יחיד.

הא' בן-חיים: לתרגום של המונח "מדיום" החליט ועד המינוח לאשר את המונח "תָּוֶךְ".

הא' אירמאי: החומר המעביר זרם חשמלי הוא חומר מוליך. אנו זקוקים למלה המציינת גם חומר. כשימוש מקובלת המלה "תָּוֶךְ", (כתי"ו קמוצה). הייתה הצעה "תָּוֶךְ" בשני סגולים. ועד המינוח מציע לחזור למלה תָּוֶךְ בקמץ וסגול, וריבוי "תְּוָכִים".

הא' ברוידא: אני סבור, שהצעה זו אינה טובה. המלה תָּוֶךְ מתקשרת למושג אחר - של דברים שבאמצע. צורת הרבים תְּוָכִים תתערבב בפי הרוב עם "טווחים"; כסמיכות תוֹכִי יטעו רבים ויאמרו "תְּוָכִי". והמושג "מדיום" דרוש לא רק באלקטרוניקה. הוא דרוש גם בתקשורת וגם באסתטיקה. (הא' אירמאי: שם זה דבר אחר.) זוהי אותה מלה לאטינית, אותו מושג ממש של תיווך ומיצוע, המשמש במקצועות שונים לפי צרכיו של כל מקצוע. זקוקים אנו גם בעברית למלה ברורה ומובהקת, שלא תתערבב בדברים אחרים, מה גם קרובים, ולא תהיה יוצאת דופן בצורתה הדקדוקית. המלה המתאימה ביותר לצורך זה - והצעתיה במכתב לוועדה - היא מְצַע. היא גם מזכירה את "מדיום" בצלילה.

הא' מייזלש: הצעתי אותה הצעה. "תָּוֶךְ" זה משהו הנמצא בין שני דברים.

הא' בן-שמאי: זה עניין של יחסי מקום. אני הצעתי מְצַע.

הא' אירמאי: יש כאן אי-הבנה המלה "מדיום" קיבלה בשפות שונות הוראות שונות. יש, למשל, גוש פלדה, לו שתי תכונות: נפח ומשקל. גם לגוש עפר יש נפח ומאסה (או משקל). אני יכול לדבר על תָּוֶךְ גזי ועל תָּוֶךְ מוצק. התכונה העיקרית היא, שיש לו נפח ומאסה (או משקל).

הא' בן-חיים: אם כן, למה "תָּוֶךְ"?

הא' ברידא: ולמה קוראים לו "מדיום"?

הא' אירמאי: המלה "סכיכה" נפסלה. בציבור משתמשים זה כ-10 שנים ב"תִּתְּךָ". המונח "מִצְע" איננו טוב. אין פה שאלה של מיצוע. ה"מיצוע" תפוס אף הוא.

הא' בלאו: בפסיקה או מחוץ לפסיקה?

הא' אירמאי: איני זוכר כרגע.

ההצעה הועלתה בוועדה. אנשי המקצוע הביאו נימוקים נגדה. לא התכוננת למלה מצע, ולכן איני יכול לומר, לאיזה עניין היא תפוסה.

הא' איתן: מקור הרעה בלעז. אדגים את סילוף ההוראה המקורית של "מדיום". כאשר עושים בבילוגיה תרבות של חיידקים, החומר שמגדלים את התרבות בתוכו, נקרא "מדיום", ובכל השפות אומרים כך, אעפ"י שהחומר אינו באמצע, בתוך. בעברית השימוש המקובל ב"תִּתְּךָ" כאן אינו לפי העניין, אלא כבואה של הלעז. מצד העניין והתוכן אין הבדל בין תִּתְּךָ לבין מִצְע. שניהם אינם מביעים את העיקר אלא מכוח הסכם והרגל.

הא' בלאו: ל"מצע" יש יתרון קטן. הוא שקוף פחות מאשר "תִּתְּךָ". ולכן הפגם קטן יותר.

הא' רוזנטל: באמת מצד העניין אין שום דבר, אפילו לא כקליפת השום בין "מצע" ו"תִּתְּךָ". ואמנם אפילו נלדקה פקפק עדיין בשמיותו של שורש מצע, וחשבו כמושפע מן התיבה היוונית "מזוס". אנו יודעים היום, שזה אינו נכון, ושורש מצע שמי (ארמאי!) לאמתו הוא. ["במצעת מלכן רברבן" נמצא כבר בכתובת ארמית שמן המחצית השנייה של המאה השמינית לפני סה"נ.]. אם אנו שומעים, שהציבור הנזקק לשימוש זה משתמש ב"תִּתְּךָ", איני רואה מה רע בכך. לדעתי יש צורת רבים של תִּתְּךָ - תִּתְּכֹת. אם מהססים לגבי צורת הרבים, אפשר לקבוע "תִּתְּכֹת".

הא' אבן-שושן: אני מצטרף לדעה בעניין מצע לאחר ההסבר ששמעתי מפי הא' איתן על הטשטוש של "מדיום" גם באנגלית. אם אתה חושש לחוסר דיוק, תוסיף משהו גם בעברית, מעין "מצע מבדד".

הא' בן-חיים: מצאנו: "ורצת... במצעת מלכן רברבן" (כתובת בררכב) וגם: כן... במתכת מלכם אדרם" (כלמו) או: "בתכת אבן" (יחומלך), וכולם עניין אחד. השתמשנו בשני המונחים באקדמיה. באנאטומיה יש מתוך ויש גם מצע, הבעיה היא של נוחיות. אין כאן שאלה עקרונית. מי שירצה לבחור מצע יבחר מצע, ומי שירצה לבחור "תִּתְּךָ" יבחר "תִּתְּךָ".

הא' קלעי: אולי נקרא לזה מצעת. להכנת תרבות יגדלו בתוך מצעת.